

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-2>

СТАЛКІНГ ЯК ФОРМА НАСИЛЬСТВА ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Батраченко Тетяна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Сталкінг як форма психологічного насильства та переслідування, є важливим об'єктом досліджень у сфері кримінального права. У сучасному суспільстві, особливо за умов глобалізації та розвитку цифрових технологій, це явище набуло нових проявів, які суттєво ускладнюють захист прав потерпілих [1; 4]. В Україні, де питання безпеки громадян набувають дедалі більшої актуальності в контексті війни, що триває, і пов'язаних із цим соціальних криз, потреба у впровадженні ефективних правових механізмів для боротьби зі сталкінгом є надзвичайно важливою. Збройна агресія та пов'язані з нею виклики, такі як окупація окремих територій, масштабні внутрішні переміщення, руйнування соціальних зв'язків та економічна нестабільність, значно посилюють ризики для найбільш уразливих категорій населення. Жінки, діти, внутрішньо переміщені особи та ветерани війни стають потенційними жертвами психологічного насильства, включаючи сталкінг, який часто не лише порушує особистий простір, але й завдає значної шкоди психічному здоров'ю.

Водночас розвиток цифрових технологій сприяє поширенню кіберсталкінгу, коли переслідувачі використовують соціальні мережі, мобільні додатки, електронну пошту та інші платформи для здійснення нав'язливих контактів, залякування або стеження. Особливо це стосується молоді та жінок, які є активними користувачами цифрових технологій і часто недостатньо обізнані про механізми захисту. Відсутність чітко визначених

законодавчих норм та інструментів протидії цьому явищу створює серйозну прогалину в українській системі захисту прав громадян.

Крім того, війна посилює загальну атмосферу страху та невизначеності, що робить жертв сталкінгу ще більш вразливими до психологічного тиску. У таких умовах запровадження ефективних правових механізмів, що враховують як фізичні, так і цифрові форми переслідування, стає не лише питанням забезпечення прав людини, а й елементом національної безпеки. Створення умов для швидкого реагування на випадки сталкінгу, забезпечення захисту жертв та притягнення винних до відповідальності мають бути пріоритетом для держави, яка прагне відповідати сучасним викликам.

Актуальність теми зумовлена кількома ключовими чинниками. По-перше, у зв'язку з війною в Україні зростає кількість випадків насильства, зокрема щодо вразливих груп населення, таких як жінки, діти та внутрішньо переміщені особи. У тимчасово окупованих та звільнених районах фіксуються численні випадки фізичного і психологічного насильства, серед яких переслідування є одним із найбільш небезпечних проявів. По-друге, активна диджиталізація суспільства створює нові загрози, пов'язані з кіберсталкінгом, що включає використання соціальних мереж, мобільних додатків та інших цифрових платформ для вторгнення у приватне життя жертви. В Україні, де законодавство тільки починає враховувати ці аспекти, постає питання адаптації та впровадження міжнародного досвіду у цій сфері.

Наукове осмислення проблеми сталкінгу в Україні досі перебуває на початковій стадії. Серед українських дослідників, які приділяли увагу цьому явищу, варто зазначити таких вчених, як Роман Кваша, чия робота зосереджена на питаннях міжнародного досвіду протидії переслідуванню, та Ганна Собко, яка досліджувала психічне насильство у кримінальному праві [1]. Однак глибоких, спеціалізованих досліджень саме сталкінгу, які б охоплювали порівняльний аналіз та перспективи для України, поки що немає. Це свідчить про необхідність розширення дослідницького поля та формування комплексного підходу до вирішення проблеми.

На нашу думку, доцільно розглянути міжнародний досвід криміналізації сталкінгу, що демонструє широкий спектр підходів, які можуть бути адаптовані в Україні. Відтак, у США сталкінг був визнаний злочином у 1990 році, причому Каліфорнія стала першою юрисдикцією, яка запровадила відповідне законодавство. Особливу увагу у США приділяють кіберсталкінгу, що знаходить відображення у спеціальних статтях Кримінального кодексу, зокрема тих, які стосуються використання електронних засобів для переслідування. У Німеччині кримінальна відповідальність за сталкінг передбачена ст. 238 Кримінального кодексу. Закон чітко визначає ознаки цього правопорушення, зокрема

повторюваність дій, використання персональних даних жертви чи спроби встановити контакт у супереч її бажанню. Подібні підходи застосовуються й в Австрії, де ст. 107а Кримінального кодексу також враховує можливість доведення жертви до самогубства, що карається суворішими санкціями [4].

Важливо відзначити, що сталкінг, як форма нав'язливого переслідування, є серйозною проблемою, що потребує належного правового регулювання. В Україні наразі відсутня окрема стаття в Кримінальному кодексі, яка б передбачала відповідальність за сталкінг. Проте, 2 жовтня 2024 року у Верховній Раді було зареєстровано законопроект № 12088, який пропонує внести зміни до Кримінального процесуального кодексу та Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" щодо встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг) [2; 5].

Цей законопроект передбачає визначення термінів "злочинне переслідування" та "кіберпереслідування", а також встановлює відповідальність за такі дії. Зокрема, злочинне переслідування (сталкінг) визначається як форма психологічного домашнього насильства, що виражається у небажаній нав'язливій увазі до однієї людини з боку іншої або групи людей, а також полягає у стеженні за постраждалою особою та неодноразовому перебуванні біля місця її проживання.

Варто зазначити, що наукові дослідження, присвячені проблемі сталкінгу в Україні, є обмеженими. Окремі аспекти цього явища розглядалися в контексті домашнього насильства та захисту прав людини, однак комплексних досліджень, спрямованих на аналіз сталкінгу як окремого правопорушення, наразі недостатньо.

Таким чином, прийняття законопроекту №12088 та подальше вдосконалення законодавства у сфері протидії сталкінгу є важливими кроками для забезпечення належного захисту прав громадян в Україні. Крім того, необхідно активізувати наукові дослідження у цій сфері для розробки ефективних механізмів протидії цьому явищу [3].

Перспективи вдосконалення українського законодавства полягають у впровадженні диференційованих підходів до кваліфікації сталкінгу залежно від наслідків, запровадженні окремих положень для боротьби з кіберсталкінгом, а також створенні системи підтримки для жертв. Міжнародний досвід свідчить про ефективність спеціалізованих центрів допомоги жертвам переслідування, які можуть бути створені і в Україні. Доцільним є також використання досвіду європейських країн у впровадженні освітніх програм для підвищення правової обізнаності громадян та фахівців у сфері права.

Таким чином, імплементація міжнародного досвіду криміналізації сталкінгу в Україні може стати важливим етапом у захисті прав людини та зміцненні національної безпеки. Для цього необхідно розробити цілісну

стратегію, яка б охоплювала вдосконалення законодавства, посилення практичних механізмів захисту жертв та проведення широкомасштабних інформаційних кампаній. Це дозволить Україні відповідати сучасним викликам та забезпечити ефективний захист своїх громадян.

Література:

1. Кваша Р. С. Сталкінг (нав'язливе переслідування): зарубіжний досвід кримінально-правової протидії. *Альманах права*. 2022. Випуск 13. С. 216–219.
2. Законопроект №12088 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо злочинного переслідування (сталкінгу)». Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44972>
3. Юридична газета. Встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг): законопроект готують до першого читання. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/230954_vstanovlennya-vdpovdalnost-za-zlochinne-pereslduvannya-stalkng-zakonoprokt-gotuyut-do-pershogo-chitannya
4. Ryzhova O. A., Kornishina Yu. S. On Responsibility for Stalking in the Russian Federation and in Foreign Countries. *Science. Society. State*. 2018. Vol. 6, № 4. URL: <http://esj.pnzgu.ru>
5. Пояснювальна записка до законопроекту № 12088. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44972>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-3>

ЩОДО ОКРЕМИХ ФАКТІВ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ВІЙНОЮ

Боровик Андрій Володимирович
*кандидат юридичних наук, доцент,
відмінник освіти України,
віце-президент з наукової роботи,
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

З початком збройної агресії росії в Україні ми можемо спостерігати численні факти насильства щодо жінок солдатами загарбниками. Згвалтування є частиною «воєнної стратегії» рф, про це агентству AFP 11 заявила спеціальна представниця генсека ООН з питань сексуального насильства у конфліктах Праміла Паттен [4]. За її словами, у росіян це